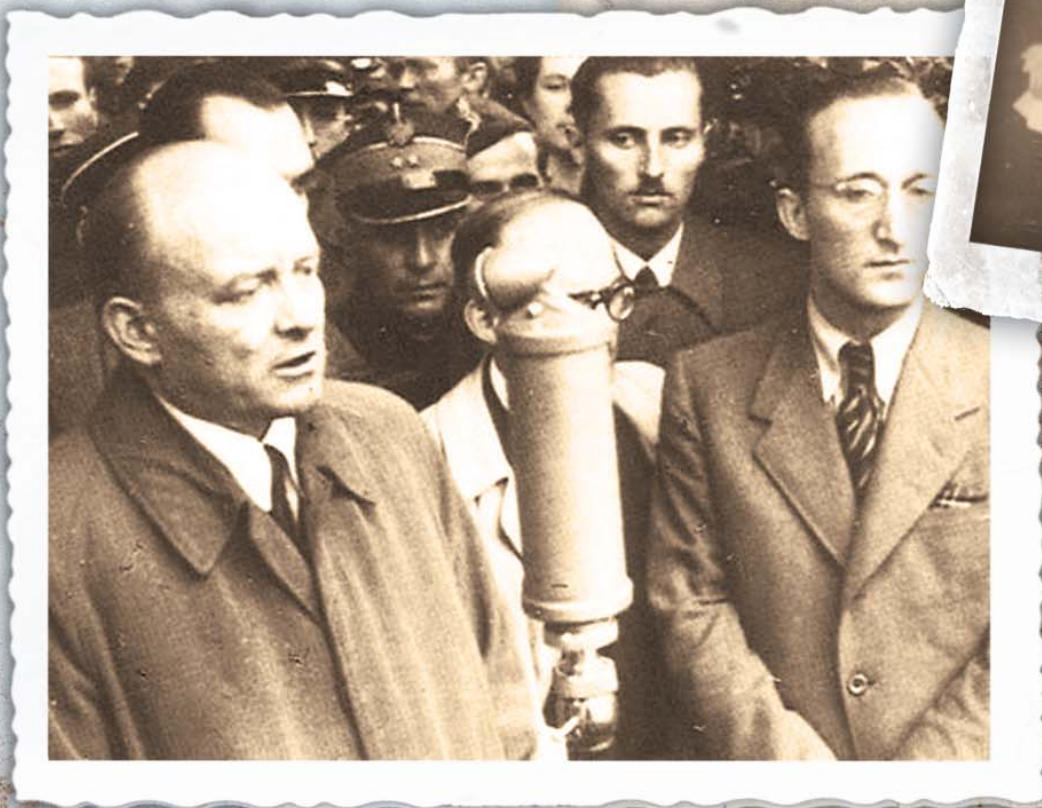

**INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ
ODDZIAŁ
W RZESZOWIE**

czyrwiec listopad luty lipiec
kalendarz maj
styczeń marzec sierpień
kwiecień październik
wrzesień grudzień
2010

Po lewej: Stanisław Mikołajczyk po przylocie do Polski.

Powyżej: Propagandowe zdjęcie z okresu wyborów, w tle transparent z napisem „Milicjanci głosują na listę nr 3” (funkcjonariusze Komendy Powiatowej Milicji Obywatelskiej w Mielcu).

Wybory do sejmiku 19 stycznia 1947 r.

Wśród ustaleń konferencji jałtańskiej znajdował się zapis, który przewidywał przeprowadzenie w Polsce „wolnych i nieskrępowanych wyborów opartych na głosowaniu powszechnym i tajnym”.

Komuniści i ich polityczni sojusznicy, dobrze zorientowani o nastrojach polskiego społeczeństwa, dążyli do opóźnienia terminu wyborów do Sejmu Ustawodawczego. W tym celu zorganizowali tzw. referendum ludowe (30 VI 1946 r.), którego wyniki sfałszowano. Rzeczywisty rezultat głosowania, znany kierownictwu PPR, uzmysłowił komunistom, iż tylko odpowiednie „przygotowanie” pozwoli odnieść sukces w najbliższych wyborach i pokonać ciesząc się dużym poparciem PSL.

Uchwalona, głównie głosami członków PPR i PPS, ordynacja wyborcza umożliwiała ingerencję władz i manipulowanie procesem wyborczym. Aby pozbawić obywatela czynnego lub biernego prawa wyborczego, wystarczyła decyzja komisji wyborczej albo posądzenie o współpracę z podziemiem niepodległościowym. Kraj podzielono na 52 okręgi wyborcze. W żadnej z okręgowych komisji wyborczych nie znalazł się przedstawiciel PSL.

W okresie przedwyborczym nasiliła się propaganda komunistów. Na działaczy PSL spadły represje ze strony UB. Aresztowano 147 kandydatów na posłów z list okręgowych PSL. Wiele osób pozbawiono prawa wyborczego. Na terenie kraju zawieszono 39 zarządów powiatowych tej partii, a w 10 okręgach wyborczych unieważniono listy PSL. W samym województwie rzeszowskim w okresie przedwyborczym przeprowadzono 857 rewizji domowych i aresztowano prewencyjnie 1387 osób. Dochodziło także do morderstw członków PSL.

Wybory przebiegały w atmosferze strachu. Ich oficjalne wyniki zostały sfałszowane, zgodnie z przyjętym planem. Zamieniano urny wyborcze, podrzucano karty do głosowania, fałszowano protokoły wyborcze. Według oficjalnych wyników 80,1 proc. uprawnionych poparło „Blok Demokratyczny” (PPR, PPS, SL, SD), a zaledwie 10,3 proc. PSL. Tymczasem według szacunków PSL, ugrupowanie to poparło 60-70 proc. wyborców.

Wybory do sejmiku 1947 r. i wiążące się z nimi rozbicie legalnej opozycji politycznej przyspieszyły proces budowy totalitarnego państwa. Sfałszowane wyniki wyborów przez cały okres PRL służyły komunistom do legitymizowania ich władzy.

				1	2	3
				pt.	sob.	ndz.
4	5	6	7	8	9	10
pn.	wt.	śr.	czw.	pt.	sob.	ndz.
11	12	13	14	15	16	17
pn.	wt.	śr.	czw.	pt.	sob.	ndz.
18	19	20	21	22	23	24
pn.	wt.	śr.	czw.	pt.	sob.	ndz.
25	26	27	28	29	30	31
pn.	wt.	śr.	czw.	pt.	sob.	ndz.

styczeń 2010

Po lewej: Rzeszów, Plac Zwycięstwa (ob. Ofiar Getta), styczeń–luty 1981 r.

Powżej: Procesyjne przejście uczestników protestu, po zakończeniu strajku, z budynku b. WRZZ do Kościoła Farnego w Rzeszowie, gdzie odprawiona została msza św.

Strajki ustrzycko – rzeszowskie (grudzień 1980 – luty 1981)

Porozumienia Sierpniowe zaktywizowały wiele środowisk i grup zawodowych. Wśród nich znaleźli się również polscy chłopcy, którzy już we wrześniu 1980 r. powołali Niezależny Samorządny Związek Zawodowy Rolników „Solidarność Wiejska”. Władze nie zgadzały się jednak na rejestrację związków zawodowych rolników.

O prawo do funkcjonowania wiejskich struktur „Solidarności” upomnieli się rolnicy i robotnicy Bieszczadów, którzy 29 grudnia 1980 r. rozpoczęli strajk okupacyjny w budynku Urzędu Miasta i Gminy w Ustrzykach Dolnych. Dodatkowym motywem protestu były nadużycia lokalnych władz. Komitet Strajkowy w Ustrzykach wkrótce został przekształcony w Ogólnopolski Komitet Strajkowy Rolników (OKSR).

2 stycznia 1981 r., rozpoczęła się okupacja siedziby Wojewódzkiej Rady Związków Zawodowych w Rzeszowie. Żądano m.in. sprawiedliwego podziału majątku WRZZ i rejestracji związku zawodowego chłopów. Wkrótce protestujących w Rzeszowie wsparli chłopcy, przedstawiciele „Solidarności Wiejskiej”, przynosząc do Rzeszowa OKSR.

Strajk był kontynuowany pomimo trudności logistycznych, represji oraz gróźb ze strony aparatu administracyjnego i SB. Był możliwy dzięki determinacji strajkujących, ofiarności społeczeństwa, wsparciu Kościoła i krajowych władz „Solidarności”.

Zerwane w pierwszym tygodniu stycznia 1981 r. rozmowy pomiędzy Komitetem Strajkowym, a delegacją rządową zostały wznowione dopiero 17 lutego. Dwa dni później podpisano porozumienie, w wyniku którego rolnicy osiągnęli ze strony władz zapewnienie o wzmocnieniu gwarancji nienaruszalności własności ziemi, poprawie zaopatrzenia wsi oraz uregulowaniu wielu problemów prawnych i ekonomicznych nurtujących rolnictwo. 20 lutego komisja rządowa podpisała porozumienie z Komitetem Strajkowym w Ustrzykach Dolnych, w którym zawarto rozwiązania wielu problemów lokalnych.

Strajki ustrzycko-rzeszowskie nie zakończyły się pełnym sukcesem. Władze nie wyraziły formalnej zgody na funkcjonowanie „Solidarności Wiejskiej”. Rejestracja Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Rolników Indywidualnych „Solidarność” nastąpiła dopiero 12 maja 1981 r.

1 pn.	2 wt.	3 śr.	4 czw.	5 pt.	6 sob.	7 ndz.
8 pn.	9 wt.	10 śr.	11 czw.	12 pt.	13 sob.	14 ndz.
15 pn.	16 wt.	17 śr.	18 czw.	19 pt.	20 sob.	21 ndz.
22 pn.	23 wt.	24 śr.	25 czw.	26 pt.	27 sob.	28 ndz.

luty 2010

na zdjęciach od lewej od góry: ppłk Łukasz Ciepliński, mjr Adam Lazarowicz, mjr Mieczysław Kawalec, kpt. Franciszek Błazej, por. Józef Batory, kpt. Józef Rzepka, por. Karol Chmiel.

Zamordowanie członków IV Zarządu Głównego Zrzeszenia WiN – 1 marca 1951

Zrzeszenie Wolność i Niezawisłość (właściwa nazwa Ruch Oporu bez Wojny i Dywersji) powstało 2 września 1945 r. Była to tajna organizacja cywilna wywodząca się z Armii Krajowej, której celem była walka o pełną niepodległość Polski. Poprzez prasę, ulotki, odezwy upominano się o podstawowe prawa obywatelskie takie, jak wolność zrzeszania się, wolność wyznania, wolność prasy i wypowiedzi, demokratyczne wybory oraz o zachowanie polskiej tożsamości narodowej i kultury. Działacze WiN byli nękani przez komunistyczny aparat bezpieczeństwa. 5 listopada 1945 r. aresztowano pierwszego prezesa Zarządu Głównego WiN płk. Jana Rzepeckiego (skazany w 1947 r. na 7 lat więzienia). W październiku 1946 r. aresztowano kolejnego prezesa, płk. Franciszka Niepokólczyckiego (skazany w 1947 r. na karę śmierci zamienioną później na dożywocie). Po rozbiciu III ZG WiN i aresztowaniu jego prezesa ppłk. Wincentego Kwiecińskiego (skazany na dożywotnie więzienie) w styczniu 1947 r. kierowania organizacją podjął się ppłk. Łukasz Ciepliński. Przy odtwarzaniu ZG oparł się na swych współpracownikach z Podokręgu AK Rzeszów. Stanowisko wiceprezesa objął Adam Lazarowicz, szefami poszczególnych wydziałów zostali: Mieczysław Kawalec – Wydział Informacji, Ludwik Kubik – Wydział Organizacyjny i Łączności, Józef Rzepka – szef działu politycznego, Franciszek Błazej – szef działu propagandy, Józef Maciołek – delegatura zagraniczna WiN, Józef Batory – szef łączności wewnętrznej, Karol Chmiel – doradca polityczny. Działalność IV Zarządu Głównego WiN, przypadła na szczególnie trudny okres po sfałszowaniu przez PPR wyborów parlamentarnych. Po między 27 października 1947 r. a 2 lutego 1948 r. członkowie IV Zarządu zostali aresztowani przez UB. Poddano ich okrutnemu śledztwu podczas którego stosowano tortury, środki psychotropowe i fabrykowano dowody. Pokazowy proces ruszył 5 października 1950 r. przed Wojskowym Sądem Rejonowym w Warszawie. 14 października zapadł wyrok śmierci na prezesa Łukasza Cieplińskiego i wszystkich członków ZG z wyjątkiem Ludwika Kubika, którego skazano na dożywotnie więzienie. Wyroki wykonano w więzieniu mokotowskim w Warszawie 1 marca 1951 r. Do dziś nie są znane miejsca pochówku zamordowanych członków IV ZG WiN.

1 pn.	2 wt.	3 śr.	4 czw.	5 pt.	6 sob.	7 ndz.
8 pn.	9 wt.	10 śr.	11 czw.	12 pt.	13 sob.	14 ndz.
15 pn.	16 wt.	17 śr.	18 czw.	19 pt.	20 sob.	21 ndz.
22 pn.	23 wt.	24 śr.	25 czw.	26 pt.	27 sob.	28 ndz.
29 pn.	30 wt.	31 śr.				

marzec 2010

Po lewej: Zabudowania klasztoru w Ostaszkowie nad Jeziorem Seliger, w którym więziono polskich oficerów.

Powyżej: Prace ekshumacyjne prowadzone w lasku katyńskim w 1995 r.

Zbrodnia katyńska – wiosna 1940 r.

17 września 1939 r. walczącą z agresorem niemieckim i opuszczoną przez sojuszników Polskę zaatakowała Armia Czerwona. Za oddziałami wojska posuwały się specjalne grupy NKWD, dokonujące aresztowań „wrogich klasowo elementów”, czyli oficerów Wojska Polskiego, działaczy politycznych, pracowników administracji, policjantów, żołnierzy Korpusu Obrony Pogranicza, sędziów, prokuratorów, arystokrację, ziemian, bogatych chłopów itd. Aresztowanych osadzano w więzieniach na obszarze okupowanym przez Sowietów. Do niewoli sowieckiej dostało się kilkanaście tys. oficerów i do listopada 1939 r. większość z nich została osadzona w obozach w Kozielsku, Starobielsku i Ostaszkowie. Wraz z nimi umieszczono tam również policjantów, funkcjonariuszy żandarmerii, straży granicznej i więziennej, KOP oraz kilkuset cywili.

5 marca 1940 r. Biuro Polityczne Wszechzwiązkowej Komunistycznej Partii (bolszewików) rozpatrzyło wniosek Ławrentija Berii, dotyczący rozstrzelania grupy jeńców przetrzymywanych w obozach w Kozielsku, Starobielsku i Ostaszkowie oraz osób przetrzymywanych w więzieniach. Więźniów Kozielska mordowano w Katyniu, więźniów Starobielska w Charkowie, zaś więźniów obozu w Ostaszkowie w Kalininie (Twerze), a ich ciała ukryto w Miednoje. Najbardziej poznaną częścią Zbrodni Katyńskiej jest mord dokonany na osobach przetrzymywanych w więzieniach. Miejsca masowego pochówku ofiar znajdują się prawdopodobnie w Bykowni na Ukrainie i Kuropatach na Białorusi. Na podstawie decyzji Biura Politycznego KC WKP(b) z dnia 5 marca 1940 r., wiosną 1940 r., wymordowano prawie 22 tys. obywateli polskich.

Zbrodnia Katyńska była ludobójstwem, które miało na celu unicestwienie elity Narodu Polskiego – ludzi którzy stanowili zagrożenie dla trwałości panowania sowieckiego.

			1	2	3	4
			czw.	pt.	sob.	ndz.
5	6	7	8	9	10	11
pn.	wt.	śr.	czw.	pt.	sob.	ndz.
12	13	14	15	16	17	18
pn.	wt.	śr.	czw.	pt.	sob.	ndz.
19	20	21	22	23	24	25
pn.	wt.	śr.	czw.	pt.	sob.	ndz.
26	27	28	29	30		
pn.	wt.	śr.	czw.	pt.		

kwiecień 2010

Na zdjęciach: Manifestacja opozycji w Rzeszowie w 1982 r.
Kadry z filmu operacyjnego SB.

Ustawa Rządowa – 3 maja 1791 r.

Konstytucja została uchwalona przez Sejm Rzeczypospolitej 3 maja 1791 r. Była drugą na świecie i pierwszą w Europie ustawą zasadniczą tego typu, regulującą podstawowe zasady funkcjonowania państwa i określała prawa i obowiązki obywateli. Fakt uchwalenia konstytucji stawił nasz kraj w pierwszym szeregu nowoczesnych państw o ustroju demokracji parlamentarnej. Konstytucja i państwo, którego byt określała, nie przetrwały jednak długo. Polska w wyniku zaborów została zmapa świata na 123 lata. Jej tradycja trwała jednak w zniewolonym Narodzie i nie może dziwić, że po odzyskaniu niepodległości obchodzono rocznicę uchwalenia Konstytucji 3 Maja jako symbol polskiej tradycji parlamentarnej, wolności i prawa. Ta tradycja była szczególnie niebezpieczna dla władz komunistycznych w Polsce po II wojnie światowej. Obchody 3 maja zostały zakazane. Choć władza nie mogła wymazać z pamięci narodowej tej rocznicy to starano się ograniczyć wszelkie obchody do minimum. Dopiero po powstaniu „Solidarności” ponownie można było świętować ten dzień. Po wprowadzeniu stanu wojennego stał się on okazją do wyrażenia przez społeczeństwo sprzeciwu wobec polityki władz i wobec obowiązującego w Polsce systemu politycznego. Dzień ten dla opozycji stał się symbolem walki o wolne wybory i demokrację. Także w wielu miastach Podkarpacia po wprowadzeniu stanu wojennego organizowano w tym dniu nabożeństwa i manifestacje patriotyczne, często brutalnie rozpędzane przez ZOMO.

					1 sob.	2 ndz.
3 pn.	4 wt.	5 śr.	6 czw.	7 pt.	8 sob.	9 ndz.
10 pn.	11 wt.	12 śr.	13 czw.	14 pt.	15 sob.	16 ndz.
17 pn.	18 wt.	19 śr.	20 czw.	21 pt.	22 sob.	23 ndz.
24 pn.	25 wt.	26 śr.	27 czw.	28 pt.	29 sob.	30 ndz.
31 pn.						

maj
2010

Powyżej: Załadunek pierwszego transportu więźniów z Tarnowa do KL Auschwitz.

I transport więźniów do KL Auschwitz – 14 czerwca 1940 r.

Okupujący Polskę od września 1939 r. Niemcy i Sowieci stawiali sobie za cel całkowite zniszczenie Narodu Polskiego i jego aspiracji niepodległościowych. Pierwszym środkiem do realizacji tego celu była fizyczna likwidacja elity narodu. Obaj okupanci postanowili zniszczyć polską inteligencję: wykładowców akademickich, oficerów, nauczycieli, urzędników, działaczy politycznych. Sowieci osadzali Polaków w więzieniach i deportowali ich w głąb swego kraju, oficerów skazali na śmierć. Niemcy z kolei mordowali Polaków w masowych egzekucjach lub umieszczali w obozach koncentracyjnych. To tylko najbardziej brutalne formy wyniszczania Narodu Polskiego, obok których istniał cały szereg innych represji. Od wiosny 1940 r. Niemcy rozpoczęli tworzenie, obok istniejących już w Niemczech, nowych obozów na terenach podbitych, z których największym był kompleks obozów KL Auschwitz.

W maju 1940 r. społeczeństwo Rzeszowa i wielu miast regionu dotknęła fala aresztowań, szczególnie wśród młodzieży licealnej i gimnazjalnej. Na liście aresztowanych wówczas przez gestapo znaleźli się harcerze, gimnazjaliści, licealiści i studenci. Około 40 aresztowanych do 7 maja przetrzymywano w więzieniu na rzeszowskim Zamku a następnie przeniesiono ich do cel nowo-adaptowanego na potrzeby gestapo budynku przy ul. Jagiellońskiej. Stamtąd 2 dni później przewieziono 40 osób do więzienia w Tarnowie, gdzie koncentrowano więźniów przeznaczonych do KL Auschwitz. 13 czerwca rzeszowianie w grupie 728 więźniów przeszli ulicami Tarnowa z gmachu więzienia na stację kolejową, gdzie załadowano ich do wagonów (wówczas jeszcze nie stosowano wagonów bydłowych ale odpowiednio „przystosowane” wagony pasażerskie – w praktyce nie była to wielka różnica). Pierwszy transport więźniów rozładowano w KL Auschwitz 14 czerwca. Więźniowie otrzymali numery od 31 do 758 (na miejscu było już 30 niemieckich więźniów kryminalnych, którzy otrzymali numery od 1 do 30 i stanowić mieli kadre obozową). Polacy byli pierwszymi więźniami politycznymi i ofiarami KL Auschwitz, w którym w ciągu jego funkcjonowania zarejestrowano 405 tysięcy więźniów, a powyżej miliona nie zarejestrowanych w obozowej dokumentacji osób uśmiercono w komorach gazowych pobliskiego KL Birkenau, wchodzącego w skład kompleksu obozów KL Auschwitz.

	1	2	3	4	5	6
	wt.	śr.	czw.	pt.	sob.	ndz.
7	8	9	10	11	12	13
pn.	wt.	śr.	czw.	pt.	sob.	ndz.
14	15	16	17	18	19	20
pn.	wt.	śr.	czw.	pt.	sob.	ndz.
21	22	23	24	25	26	27
pn.	wt.	śr.	czw.	pt.	sob.	ndz.
28	29	30				
pn.	wt.	śr.				

czerwiec 2010

Powyżej: Drużyna sanitarna „Orleń” Obwodu AK Mielec.

Po lewej: Patrol dywersyjny Józefa Lenara ps. „Piłka” w lasach Woli Zarczyckiej.

Akcja „Burza” na Rzeszowszczyźnie (lipiec – wrzesień 1944 r.)

W 1944 r., wobec zbliżania się frontu wschodniego, Armia Krajowa przystąpiła do realizacji akcji „Burza”. Celem akcji było podkreślenie czynnego udziału Polaków w wyzwoleniu kraju i wystąpienie wobec wkraczającej Armii Czerwonej w roli gospodarzy. Akcja przybrała charakter wzmózonej akcji sabotażowo-dywersyjnej na bezpośrednim zapleczu niemieckiego frontu i lokalnych powstań, które doprowadziły do wyzwolenia szeregu miejscowości. Oddziały AK często współpracowały taktycznie z Armią Czerwoną, ułatwiając jej zwycięstwo nad Niemcami. Wysiłek zbrojny miał umożliwić zakonspirowanym strukturom administracji podległej rządowi RP na wychodźstwie objęcie władzy na wyzwolonym terenie oraz odtworzenie regularnych jednostek Wojska Polskiego, które miały wziąć udział w dalszych walkach z Niemcami.

Podczas Akcji „Burza” na terenie Podokręgu Rzeszów do walki przystąpiło około 6500 żołnierzy AK (około 25% spośród zaprzysiężonych żołnierzy). Pierwsze walki „burzowe” miały miejsce w Podobwodzie Rzeszów-Południe, gdzie w wyniku akcji niemieckiej 3 lipca oddziały AK zostały zmobilizowane jeszcze przed formalnym rozpoczęciem akcji w Podokręgu. W ten sposób powstała tzw. „Rzeczpospolita Hyżneńsko – Niebylecka”. Najdłużej, bo do połowy września trwały walki w ramach „Burzy” w obwodach Jasło, Sanok, Krosno i Dębica. Oddziały AK zadały nieprzyjacielowi poważne straty i samodzielnie wyzwoliły wiele miast i wsi. W walce z Niemcami zginęło kilkuset żołnierzy. Wkrótce Sowieci rozpoczęli rozbrajanie oddziałów AK, których żołnierzy wcielano do podlegającego utworzonemu przez Stalina PKWN „ludowego” Wojska Polskiego lub wywożono do łagrów. Sowieci rozbrajali i aresztowali także oddziały idące na pomoc Powstaniu Warszawskiemu. Liczba zabitych przez Armię Czerwoną i NKWD żołnierzy AK nie jest znana. Kilkuset było przetrzymywanych w specjalnych obozach, m.in. w Jastkowicach koło Niska i w Trzebusce koło Sokółki Młp. Więźniowie tego ostatniego obozu byli rozstrzelani w pobliskiej Turzy. Około 2500 żołnierzy podokręgu AK Rzeszów zostało wywiezionych do obozów na terenie Związku Sowieckiego, gdzie przetrzymywano ich do 1947 r.

			1	2	3	4
			czw.	pt.	sob.	ndz.
5	6	7	8	9	10	11
pn.	wt.	śr.	czw.	pt.	sob.	ndz.
12	13	14	15	16	17	18
pn.	wt.	śr.	czw.	pt.	sob.	ndz.
19	20	21	22	23	24	25
pn.	wt.	śr.	czw.	pt.	sob.	ndz.
26	27	28	29	30	31	
pn.	wt.	śr.	czw.	pt.	sob.	

lipiec 2010

Od lewej: Reprodukacja obrazu „Bitwa Warszawska” Jerzego Kossaka. Jedna z tablic z postulatami robotników strajkujących w stoczni gdańskiej. Powstańczy patrol na warszawskiej ulicy.

Wybuch Powstania Warszawskiego – 1 sierpnia 1944 r.

O godzinie 17:00 (godzina „W”), 1 sierpnia 1944 r. wybuchło Powstanie Warszawskie. Trwająca 63 dni bitwa o stolicę Polski miała skłonić aliantów zachodnich do udzielenia Narodowi Polskiemu gwarancji utrzymania pełnej suwerenności po zakończeniu wojny z Niemcami. Opanowanie Warszawy przez powstańców, stwarzało Armii Czerwonej szansę przekroczenia Wisły i kontynuowania ofensywy. Stalin zdecydował się jednak zatrzymać wojska na przedpolu Warszawy i tym samym przedłużyć wojnę o kilka miesięcy, byleby zagwarantować sobie podporządkowanie przyszłej Polski. Mimo heroicznej walki, w wyniku opuszczenia politycznego przez aliantów, Powstanie Warszawskie upadło, a stolica państwa obrócona została w gruzy.

Bitwa Warszawska – 15 sierpnia 1920 r.

Odrodzenie się niepodległego państwa Polskiego w listopadzie 1918 r. nie oznaczało jeszcze jego trwałości. Na wschodzie dawnego zaborcy – Rosję carską – zastąpił nowy, równie agresywny przeciwnik w postaci Rosji bolszewickiej. W ideologię marksizmu wpisane było rozszerzenie rewolucji na cały świat. Na drodze do tego celu stanęła Polska. Ofensywa lipcowa Tuchaczewskiego niemal zmiotła wojska polskie na północnym wschodzie, a w pierwszych dniach sierpnia 1920 r. wydawało się, że nic nie powstrzyma już marszu bolszewików na Warszawę. Jednak heroiczna obrona przedpola stolicy i śmiały manewr wojsk polskich znad Wieprza na tyły oddziałów Tuchaczewskiego, doprowadziły do rozbitcia armii bolszewickiej i pogrzebania planów zanieśienia rewolucji do zachodniej Europy.

Podpisanie „porozumień sierpniowych” w Gdańsku – 31 sierpnia 1980 r.

Po II wojnie światowej Naród Polski nie pogodził się z dominacją komunistyczną i brakiem suwerenności kraju. Pogłębiający się kryzys ekonomiczny i deptanie swobód obywatelskich doprowadzało do pojawiających się regularnie co kilka lat wybuchów niezadowolona społecznego, strajków i manifestacji. W latach 1956, 1968, 1970 i 1976 były one brutalnie tłumione. Zawsze jednak przy ich okazji Naród upominał się o swą suwerenność, tradycję, religię i historię. Fala strajków, która sparaliżowała gospodarkę w lecie 1980 r. zmusiła władze do ustępstw. 21 postulatów strajkujących stoczniowców z Gdańska i Gdyni stało się symbolem walki nie tylko o godność pracowników, ale także o niepodległość Ojczyzny. Dzięki podpisanym wówczas porozumieniom (30 VIII w Szczecinie, 31 VIII w Gdańsku, 3 IX w Jastrzębiu Zdroju i 11 IX w Katowicach) powstał Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność”.

1	2	3	4	5	6	7	8
ndz.	pn.	wt.	śr.	czw.	pt.	sob.	ndz.
9	10	11	12	13	14	15	16
pn.	wt.	śr.	czw.	pt.	sob.	ndz.	ndz.
17	18	19	20	21	22	23	24
wt.	śr.	czw.	pt.	sob.	ndz.	ndz.	ndz.
25	26	27	28	29	30	31	
śr.	czw.	pt.	sob.	ndz.	pn.	wt.	

sierpień 2010

Po lewej: Wysadzony przez polskich saperów most drogowy na Sanie w Przemyślu.

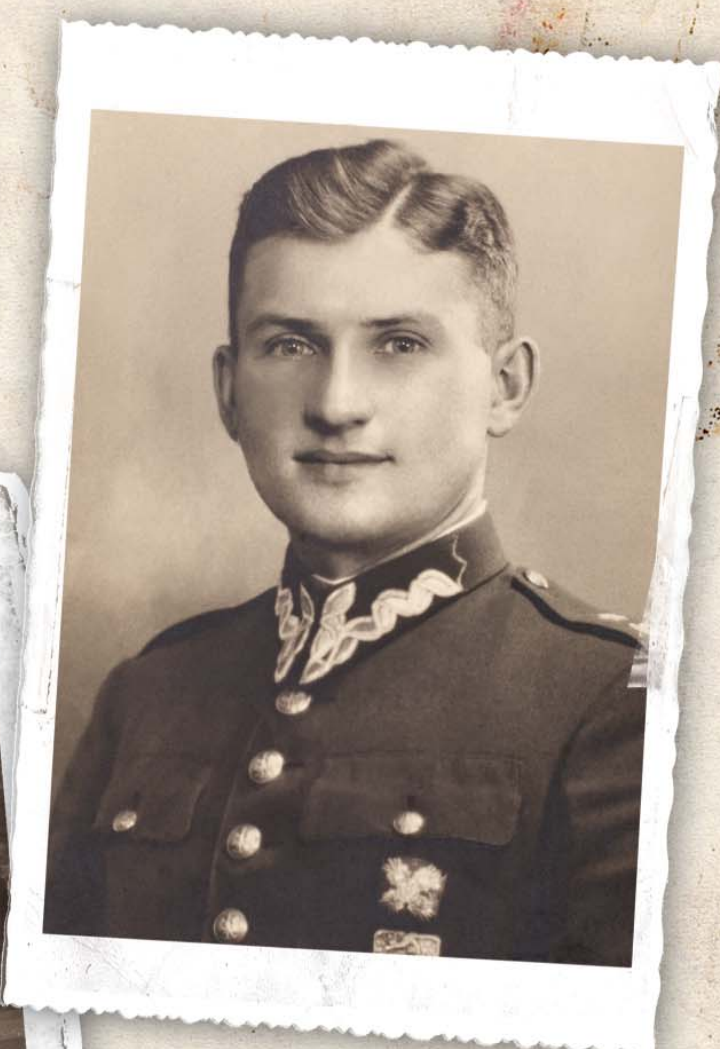
Powyżej: Spotkanie niemieckich i sowieckich agresorów.

Obrona Rzeszowszczyzny we wrześniu 1939 r.

Zadanie obrony Rzeszowszczyzny w wojnie z Niemcami spoczywało na Armii „Karpaty” (gen. Kazimierz Fabrycy). W wyniku odwrotu, znajdującej się na zachód od Armii „Karpaty” Armii „Kraków” (gen. Antoni Szylling), na teren Rzeszowszczyzny wkroczyły dywizje Wehrmachtu, których spodziewano się tu znacznie później. Na skutek złego rozlokowania oddziałów polskich i zbyt pochopnej decyzji o wycofaniu głównych sił z linii obronnej nad Dunajcem część polskich oddziałów została rozbita. Generał Fabrycy zakładał przejściową obronę opartą o linię Wisłoki a następnie Sanu, skąd miał nadzieję przeprowadzić kontruderzenie. Jednak polskie dywizje, atakowane nieustannie przez czołgi i lotnictwo nieprzyjaciela nie były w stanie odtworzyć jednolitej linii obronnej i musiały się wycofywać. Przez północną Rzeszowszczyznę przeszła mocno uszczuplona Grupa Operacyjna „Boruta” z Armii „Kraków”, która 9 września stoczyła krwawą bitwę w Kolbuszowej. 8 września Niemcy zajęli Jasło. Tego samego dnia trwała obrona Rzeszowa siłami 10 Brygady Kawalerii Zmotoryzowanej płk dypł. Stanisława Maczka, która w poprzednich dniach walczyła w składzie Armii „Kraków”. W nocy z 8 na 9 września oddziały Brygady wycofały się z miasta, które wpadło w ręce niemieckie. Po krótkiej walce oddano Łańcut. 10 września Brygada płk. Maczka powstrzymywała nieprzyjaciela w rejonie Jarosława aby dać polskim dywizjom piechoty czas na obsadzenie linii Sanu. Jednak operujące na południowym skrzydle Armii „Karpaty” 2. i 3. Brygada Górska zostały rozbite, a 11 DP i 24 DP poniosły ciężkie straty i nie były w stanie samodzielnie utrzymać linii. Sytuacji nie poprawiło nawet przydzielenie Armii „Karpaty” 38 Rezerwowej DP. Tymczasem niemieckie jednostki szybko przekroczyły San 9 września, uniemożliwiając odtworzenie linii obronnej. W dniach 11-14 września trwała obrona Przemyśla, po czym oddziały polskie rozpoczęły przebijanie się w kierunku Lwowa. Ostatnie walki na terenie obecnego województwa podkarpackiego toczyła 6 DP z Armii „Kraków”, która skapitulowała 20 września pod Cieszanowem oraz 27 pułk ułanów z Nowogródzkiej Brygady Kawalerii, rozbity przez Sowietów 27 września na południowy wschód od Lubaczowa. Niebawem nad Sanem pojawiły się oddziały drugiego agresora – Armii Czerwonej.

		1	2	3	4	5
		śr.	czw.	pt.	sob.	ndz.
6	7	8	9	10	11	12
pn.	wt.	śr.	czw.	pt.	sob.	ndz.
13	14	15	16	17	18	19
pn.	wt.	śr.	czw.	pt.	sob.	ndz.
20	21	22	23	24	25	26
pn.	wt.	śr.	czw.	pt.	sob.	ndz.
27	28	29	30			
pn.	wt.	śr.	czw.			

wrzesień 2010

Po lewej: Zdjęcie współczesne z rekonstrukcji akcji na Zamek w Rzeszowie, październik 2007 r.

Powyżej: ppor. Łukasz Ciepliński w mundurze Szkoły Podchorążych.

Akcja na więzienie na Zamku w Rzeszowie – 7/8 października 1944 r.

Po zajęciu Rzeszowa przez Armię Czerwoną (2 sierpnia 1944 r.) rozpoczęły się represje skierowane przeciwko polskiemu społeczeństwu. Walczące u boku Armii Czerwonej przeciwko Niemcom oddziały Armii Krajowej oraz ujawniający się działacze Polskiego Państwa Podziemnego byli aresztowani przez NKWD i przybyłe wkrótce do Rzeszowa formacje „polskiego” Resortu Bezpieczeństwa PKWN. Areszty dawnego gestapo i cele więzienia na Zamku w Rzeszowie zapełniły się jeszcze gęściej niż za czasów niemieckich. Znacznie gorsze było też traktowanie aresztowanych przez nowego okupanta. Bicie więźniów i okradanie ich było na rzeszowskim zamku niemal na porządku dziennym. Ponieważ wywiad AK uzyskał informację, że więźniowie z zamku mają być wywiezieni do ZSRS, inspektor Inspektoratu AK Rzeszów – kpt. Łukasz Ciepliński postanowił zaatakować więzienie, w celu umożliwienia przetrzymywanym tam osobom ucieczki. Było to zadanie bardzo trudne do wykonania, ze względu na dokładne kontrolowanie całego terenu wokół zamku przez Sowietów, UB i milicję. Do próby uwolnienia więźniów doszło w nocy z 7 na 8 października 1944 r. Ok. 80 żołnierzy AK zaopatrzonych w drabiny i nożyce do cięcia drutu podeszło pod zamek i przystąpiło do forsowania muru. Na skutek nieszczęśliwego zbiegu okoliczności operacja ta została wykryta przez sowiecki patrol, który otworzył ogień do żołnierzy AK, co zaalarmowało załogę zamku i pobliskich placówek aparatu bezpieczeństwa. W wyniku strzelaniny zginęło dwóch żołnierzy AK (ppor. Tadeusz Lis ps. „Ukleja” i kpr. Franciszek Lachcik, ps. „Sawa”) oraz przynajmniej dwóch milicjantów lub żołnierzy sowieckich (kolejnych kilkunastu było rannych). Żołnierze AK musieli zrezygnować z uwolnienia więzionych kolegów i wycofali się pod osłoną nocy.

				1	2	3
				pt.	sob.	ndz.
4	5	6	7	8	9	10
pn.	wt.	śr.	czw.	pt.	sob.	ndz.
11	12	13	14	15	16	17
pn.	wt.	śr.	czw.	pt.	sob.	ndz.
18	19	20	21	22	23	24
pn.	wt.	śr.	czw.	pt.	sob.	ndz.
25	26	27	28	29	30	31
pn.	wt.	śr.	czw.	pt.	sob.	ndz.

październik 2010

Od lewej: marsz. Józef Piłsudski, gen. Józef Haller, Ignacy Paderewski, Ignacy Daszyński, Roman Dmowski (u góry), Jędrzej Moraczewski (poniżej).

1 listopada

Listopad to miesiąc szczególny. Rozpoczyna się uroczystością Wszystkich Świętych i dniem zadusznym, podczas których odwiedzamy groby naszych bliskich. Dni te skłaniają do refleksji i pobudzają pamięć. Warto wówczas pamiętać o tych, którzy stracili życie za wolność i niepodległość naszej Ojczyzny. Na terenie województwa podkarpackiego znajduje się wiele miejsc upamiętniających ważne wydarzenia i osoby związane z historią Polski. Pomniki, groby, tablice pamiątkowe stanowią istotny element polskiej kultury. W miejscach tych organizowane są uroczystości rocznicowe, które przypominają o naszej narodowej i regionalnej historii.

Odzyskanie przez Polskę niepodległości – 11 listopada 1918 r.

To szczególny dzień dla Europy, a przede wszystkim dla Polski. Tego dnia podpisano rozejm kończący I wojnę światową, a Polska – po 123 latach niewoli – odradzała się jako niepodległe państwo. 10 listopada do Warszawy przybył zwolniony z niemieckiego więzienia Józef Piłsudski. 11 listopada Rada Regencyjna przekazała mu władzę nad wojskiem na podległym jej terenie. Kontynuowano rozbrajanie wojsk okupacyjnych. W Galicji Wschodniej trwały walki z Ukraińcami, ale większość ziem zaboru pruskiego pozostawała jeszcze w rękach niemieckich. O wszystkie niemal granice państwa przyszło niebawem toczyć krwawe boje, w powstaniu wielkopolskim, powstaniach śląskich i wojnie z bolszewikami. Mimo to Odrodzona Rzeczpospolita Polska zdołała obronić i utrwalić swą niepodległość, która została uznana przez społeczność międzynarodową. Bardzo ważną rolę w tym dziele odegrał Polski Komitet Narodowy w Paryżu, kierowany przez Romana Dmowskiego, który wraz z Ignacym Paderewskim podpisał traktat wersalski, przywracający Polskę na mapę Europy.

1 pn.	2 wt.	3 śr.	4 czw.	5 pt.	6 sob.	7 ndz.
8 pn.	9 wt.	10 śr.	11 czw.	12 pt.	13 sob.	14 ndz.
15 pn.	16 wt.	17 śr.	18 czw.	19 pt.	20 sob.	21 ndz.
22 pn.	23 wt.	24 śr.	25 czw.	26 pt.	27 sob.	28 ndz.
29 pn.	30 wt.					

listopad 2010

Po lewej: Fotografia z ośrodka odosobnienia w Łupkowie.

Powyżej: ZOMO na ulicy Słowackiego w Rzeszowie.

Wprowadzenie stanu wojennego – 13 grudnia 1981 r.

Stan wojenny został wprowadzony w nocy z 12 na 13 grudnia 1981 r. na podstawie dwóch antydatowanych aktów prawnych. Miał posłużyć komunistycznym władzom do rozbicia opozycji politycznej skupionej wokół NSZZ „Solidarność” i stłumienia demokratycznych dążeń Polaków. Formalnym organem, zarządzającym państwem w okresie stanu wojennego była Wojskowa Rada Ocalenia Narodowego, kierowana przez gen. Wojciecha Jaruzelskiego.

Na mocy Dekretu Rady Państwa o stanie wojennym z 12 grudnia 1981 r. internowano 9736 osób z całego kraju, które osadzono w ośrodkach odosobnienia. Wśród internowanych znalazło się około 450 osób z Polski południowo-wschodniej. W latach 1981–1982 funkcjonowały tu cztery ośrodki odosobnienia: w Załężu (obecna dzielnica Rzeszowa), Uhercach Mineralnych, Nowym Łupkowie i Nisku, w których internowano łącznie 1,5 tys. osób.

W nocy z 12 na 13 grudnia przerwano łączność telefoniczną oraz nadawanie audycji radiowych i telewizyjnych (emitowano jedynie wystąpienie gen. Wojciecha Jaruzelskiego wyjaśniające przyczyny i konsekwencje wprowadzenia stanu wojennego). Na ulicach miast pojawiły się patrole wojskowe. Wstrzymano pracę placówek oświatowych (do 4 stycznia 1982 r.) i kulturalnych. Zawieszono wydawanie większości tytułów prasowych. W Polsce południowo-wschodniej wychodziły jedynie „Nowiny” organ prasowy KW PZPR w Rzeszowie. Od godz. 22.00 do 6.00 obowiązywała godzina milicyjna. Każda zmiana miejsca pobytu, wyjazd poza teren województwa, poruszanie się w godzinach milicyjnych, wymagały stosownych zaświadczeń i pozwoleń organów administracyjnych. W zakładach pracy i administracji wprowadzony został komisarz, wojskowy nadzór. Osoby, które nie podporządkowały się „prawu” stanu wojennego podlegały sądom wojskowym.

Pomimo zawieszenia, a następnie zdelegalizowania (8 października 1982 r.) NSZZ „Solidarność” wielu związkowców podjęło działalność konspiracyjną. Organizowano, przy poparciu Kościoła katolickiego, pomoc internowanym i ich rodzinom. Tworzono konspiracyjne struktury związkowe i wydawano niezależną prasę.

Władze po względnym spacyfikowaniu społeczeństwa stopniowo ograniczały rygory stanu wojennego. Zniesiono go 22 lipca 1983 r.

	1	2	3	4	5
	śr.	czw.	pt.	sob.	ndz.
6	7	8	9	10	11
pn.	wt.	śr.	czw.	pt.	sob.
12	13	14	15	16	17
ndz.	pn.	wt.	śr.	czw.	pt.
18	19	20	21	22	23
sob.	ndz.	pn.	wt.	śr.	czw.
24	25	26	27	28	29
pt.	sob.	ndz.	pn.	wt.	śr.
30	31				
czw.	pt.				

grudzień 2010

**Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Rzeszowie
Kalendarz na rok 2010**

Autorzy tekstów:

**Marcin Bukała
Katarzyna Chmielowiec
Małgorzata Gliwa
Bogusław Kleszczyński**

Projekt graficzny

Marcin Krzanicki

Wykorzystano fotografie i dokumenty:

ze zbiorów: **Dionizego Garbacza
Henryka Jurkowskiego
Eugeniusza Taradajko
ks. Wawrzyńca Markowskiego
Andrzeja Zagórskiego**

**Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie
Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Rzeszowie
Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau**

autorstwa: **Janusza Witowicza**

oraz materiały publikowane w ramach domeny publicznej

Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Rzeszowie pragnie podziękować wszystkim osobom i instytucjom, które przyczyniły się do powstania tego kalendarza.

Kalendarz ma charakter edukacyjny i nie jest przeznaczony do sprzedaży.

**© Instytut Pamięci Narodowej
Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu
Oddział w Rzeszowie**

**Druk: Bonus Liber
ul. 17 Pułku Piechoty 7
35-020 Rzeszów
tel. (17) 852 59 38**

**INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ
ODDZIAŁ
W RZESZOWIE**